

Şans Oyunlarına Katılım ve Kumar Bağımlılığına Göre Dinin Etkisini Hissetme ve Dini Yönelim Biçimi Düzeyi

Sema İnceköse

0000-0001-9984-2555

Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Din Psikolojisi Anabilim Dalı, Ankara, Türkiye

ror.org/025y36b60

sema.incekose@asbu.edu.tr

Asım Yapıcı

0000-0002-7041-9064

Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Din Psikolojisi Anabilim Dalı, Ankara, Türkiye

ror.org/025y36b60

asim.yapici@asbu.edu.tr

Öz

Bu araştırma şans oyunlarına katılım ve kumar bağımlılığına göre dinin etkisini hissetme ve dini yönelim biçimi düzeyinin (içsel, dışsal, arayışsal ve katı kuralcı dini yönelim) değişip değişmediğini tespit etme amacındadır. Araştırma, nicel araştırma yöntemlerinden ilişkisel tarama modeli ve enlemesine-kesitsel araştırma deseni ile gerçekleştirilmiştir. Çalışma kapsamında 470 katılımcının, 2023 Şubat ve Aralık ayları arasında “Dinin Etkisini Hissetme”, “Yeniden Yapılandırılmış Müslüman Dini Yönelim Ölçeği”, “South-Oaks Kumar Tarama Testi” ve “Şans Oyunlarına Katılım Anketi”ne verdikleri yanıtlar işleme alınmıştır. Araştırma verileri, çoklu regresyon analizi ve bağımsız örneklem t-testi ile çözümlenmiştir. T-testi analizlerinde şans oyunlarına katılmayan bireylerin katılanlara kıyasla dinin etkisini hissetme düzeyinin anlamlı olarak daha yüksek, katı kuralcı ve dışsal dini yönelim düzeyinin anlamlı olarak daha düşük olduğu bulunmuştur. Arayışsal ve içsel dini yönelim açısından ise gruplar arasında anlamlı bir farklılık saptanmamıştır. Kumar bağımlılığı olmayan bireylerin olanlara kıyasla; dinin etkisini hissetme ve içsel dini yönelim düzeyinin anlamlı olarak yüksek, dışsal ve katı kuralcı dini yönelim düzeyinin anlamlı olarak düşük olduğu, arayışsal yönelim açısından ise her iki grubun farklılaşmadığı tespit edilmiştir. Çoklu regresyon analizlerine göre dinin etkisini hissetme ve içsel dini yönelimin şans oyunlarına katılımı ve şans oyunlarına katılımdan kaynaklı problem yaşamayı anlamlı ve negatif yönde; dışsal ve katı kuralcı dini yönelimin ise anlamlı ve pozitif yönde yordadığı saptanmıştır. Araştırmada dinin etkisini hissetme ve içsel dini yönelimin şans oyunları ve kumar bağımlılığına karşı koruyucu; ancak katı kuralcı ve dışsal dini yönelimin risk faktörü olabileceği; arayışsal dini yönelimin ise belirleyici bir etkiye sahip olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler

Din Psikolojisi; Dindarlık; Dini Yönelim; Biçimleri; Şans Oyunlarına Katılım; Kumar Bağımlılığı

Öne Çıkanlar

- Şans oyunlarına katılıma göre dindarlık düzeyi değişmektedir.
- Kumar bağımlılığı geliştiren bireylerin geliştirmeyen bireylere kıyasla dinin etkisini hissetme düzeyi daha düşüktür.
- Şans oyunlarına katılıma göre dinin etkisini hissetme düzeyi azalmaktadır.
- Kumar bağımlılığı geliştirip geliştirmemeye göre dini yönelim (içsel,dışsal,arayışsal ve katı kuralcı) düzeyleri değişmektedir.
- Şans oyunlarına katılıma göre göre dini yönelim (içsel,dışsal,arayışsal ve katı kuralcı) düzeyleri değişmektedir.

Atıf Bilgisi

İnceköse, Sema – Yapıcı, Asım. “Şans Oyunlarına Katılım ve Kumar Bağımlılığına Göre Dinin Etkisini Hissetme ve Dini Yönelim Biçimi Düzeyi”. *Eskiye*ni 58 (Eylül 2025), 833-858.

<https://doi.org/10.37697/eskiyeni.1674735>

Makale Bilgileri

Etik Beyan	Bu çalışma Prof. Dr. Asım Yapıcı danışmanlığında 09.07.2024 tarihinde tamamladığımız “Dindarlık ile Şans Oyunlarına Katılım ve Kumar Bağımlılığı İlişkisinde Umudun Düzenleyici Rolü” başlıklı yüksek lisans tezi esas alınarak hazırlanmıştır.		
Etik Kurul İzni	Etik onay, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, Bilimsel Yayın Etik Kurulu tarafından verilmiş olup 20.12.2022 tarihli ve 61378 numaralıdır.		
Geliş Tarihi	12 Nisan 2025		
Kabul Tarihi	05 Eylül 2025		
Yayın Tarihi	30 Eylül 2025		
Hakem Sayısı	İki İç Hakem - İki Dış Hakem		
Değerlendirme	Çift Taraflı Kör Hakemlik		
Etik Beyan	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde etik ilkelere uyulmuştur.		
Benzerlik Taraması	Yapıldı - intihal.net		
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.		
Finansman	Herhangi bir fon, hibe veya başka bir destek alınmamıştır.		
Etik Bildirim	eskiyenedergi@gmail.com		
Yazar Katkıları	Araştırmanın Tasarımı (CRedit 1)	Yazar-1 (%60) - Yazar-2 (%40)	
	Veri Toplanması (CRedit 2)	Yazar-1 (%60) - Yazar-2 (%40)	
	Araştırma - Veri Analizi- Doğrulama (CRedit 3-4-6-11)	Yazar-1 (%60) - Yazar-2 (%40)	
	Makalenin Yazımı (CRedit 12-13)	Yazar-1 (%60) - Yazar-2 (%40)	
	Metnin Tashihi ve Geliştirilmesi (CRedit 14)	Yazar-1 (%60) - Yazar-2 (%40)	
S. Kalkınma Amaçları	3 Sağlık ve Kaliteli Yaşam		
Lisans	CC BY-NC 4.0		

Perceiving the Influence of Religion and Level of Religious Orientation According to Participation in Games of Chance and Gambling Addiction

Sema Incekose

0000-0001-9984-2555

Social Sciences University of Ankara, Faculty of Theology, Department of Psychology of Religion, Ankara, Türkiye
ror.org/025y36b60
sema.incekose@asbu.edu.tr

Asim Yapici

0000-0002-7041-9064

Social Sciences University of Ankara, Faculty of Theology, Department of Psychology of Religion, Ankara, Türkiye
ror.org/025y36b60
asim.yapici@asbu.edu.tr

Abstract

The objective of this study is to ascertain whether the sense of religious influence and levels of religiosity (intrinsic, extrinsic, quest-oriented, and fundamental religiosity) vary based on participation in gambling and gambling addiction. The study was conducted using the survey technique, one of the quantitative research methods. In the course of the study, the responses of 470 participants to the "Perceived Religious Influence", "Reconstructed Muslim Religious Orientation Scale", "South Oaks Gambling Screen (SOGS)", and "Gambling Participation Questionnaire" were analysed over the period from February to December 2023. The data were analyzed using multiple regression analysis and independent samples t-tests. The t-test analysis revealed that, individuals who do not participate in games of chance exhibited significantly higher levels of perceived influence of religion, and significantly lower levels of fundamental and extrinsic religious orientation in comparison with those who do participate. No significant difference was found between the two groups in terms of quest and intrinsic religious orientation. In comparison with individuals diagnosed with gambling addiction, those who do not meet the diagnostic criteria for gambling addiction have been found to exhibit significantly higher levels of perceived religious influence and intrinsic religious orientation, and significantly lower levels of extrinsic and fundamental religious orientation. No significant differences were identified between the groups in terms of quest orientation. The findings of the multiple regression analyses indicate that perceived influence of religion and intrinsic religious orientation are significantly and negatively associated with participation in games of chance and gambling-related problems. Conversely, extrinsic and fundamental religious orientation are significantly and positively associated with these behaviors. The findings suggest that perceived religious influence and intrinsic religious orientation may serve as protective factors against participation in games of chance and gambling addiction, while extrinsic and fundamental religious orientations may act as risk factors. Conversely, the quest orientation exhibited no discernible predictive capability.

Keywords

Psychology of Religion; Religiosity; Religious Orientation; Participation in Games of Chance; Gambling Addiction

Highlights

- The level of religiosity varies with participation in games of chance.
- Individuals who develop a gambling addiction experience the influence of religion to a lesser extent than those who do not.
- The perceived influence of religion decreases with participation in games of chance.
- The level of religious orientations (intrinsic, extrinsic, quest, and fundamental) differ depending on whether an individual develops a gambling addiction.
- The level of religious orientations (intrinsic, extrinsic, quest, and fundamental) vary according to participation in games of chance.

Citation

Incekose, Sema – Yapıcı, Asim. “Perceiving the Influence of Religion and Level of Religious Orientation According to Participation in Games of Chance and Gambling Addiction”. *Eskiyeni* 58 (September 2025), 833-858.

<https://doi.org/10.37697/eskiyeni.1674735>

Article Information

<i>Ethical Statement</i>	This study is based on the master's thesis titled “The Moderating Role of Hope in the Relationship Between Religiosity, Participation in Games of Chance, and Gambling Addiction,” which was completed under the supervision of Prof. Dr. Asim Yapıcı on 09.07.2024.	
<i>Ethics committee</i>	Ethical approval was granted by the Scientific Publication Ethics Committee of Ankara Social Sciences University, dated 20.12.2022 with the approval number 61378.	
<i>Date of submission</i>	12 April 2024	
<i>Date of acceptance</i>	05 September 2025	
<i>Date of publication</i>	30 September 2025	
<i>Reviewers</i>	Two Internal - Two External	
<i>Review</i>	Double-blind	
<i>Plagiarism checks</i>	Yes - intihal.net	
<i>Conflicts of Interest</i>	The Author(s) declare(s) that there is no conflict of interest	
<i>Grant Support</i>	No funds, grants, or other support was received.	
<i>Complaints</i>	eskiyenidergi@gmail.com	
<i>Author Contributions</i>	Conceptualization (CRediT 1)	Author-1 (%60) - Author-2 (%40)
	Data Curation (CRediT 2)	Author-1 (%60) - Author-2 (%40)
	Investigation - Analysis - Validation (CRediT 3-4-6-11)	Author-1 (%60) - Author-2 (%40)
	Writing (CRediT 12-13)	Author-1 (%60) - Author-2 (%40)
	Writing – Review & Editing (CRediT 14)	Author-1 (%60) - Author-2 (%40)
<i>S. Development Goals</i>	3 Health and Quality of Life	
<i>License</i>	CC BY-NC 4.0	

Giriş

Dindarlık, bireyin inandığı dinin hayatını etkileme düzeyi ve deneyimlediği dinî tecrübeler olarak tanımlanabilir (Peker, 2012, 42). Kişinin beden sağlığından ruh sağlığına, kendisiyle ilişkisinden aile ve arkadaşlarıyla irtibatına kadar kadar çeşitli yönlerden hayatını etkileyen dindarlığın şans oyunlarına katılım ve kumar bağımlılığı ile bağlantılı olduğu düşünülmektedir (Calado vd., 2024, 1006). Bu varsayımdan yola çıkarak dindarlığın şans oyunlarına katılım ve kumar bağımlılığına karşı koruyucu bir faktör olup olmadığını inceleyen araştırmacılar, farklı sonuçlara ulaşmıştır (Dowling vd., 2017). Örneğin dindarlığın şans oyunlarına karşı koruyucu bir faktör olabileceğini savunan araştırmacılar, dinin şans oyunlarına yönelik olumsuz tutumunun bireylerin şans oyunlarına katılım davranışını belirli ölçüde kısıtlayabileceği hatta tamamıyla engelleyebileceğini ileri sürmektedir (Author - Hoffmann, 2000, 489). Dindarlığın şans oyunlarına katılım ve kumar bağımlılığına karşı bir risk faktörü olabileceğini belirten araştırmacılar ise dindar bireylerin Allah’a güvenerek şans oyunu oynadığını, oyunu kaybettiğinde de bunu kader veya imtihan ile açıkladığını savunmaktadır (Williams vd., 2022, 255). Bu araştırmacılara göre dindarlık, bireylerin düşünme ve algılayış biçimini manipüle etmekte, onların olayları nesnel bir biçimde algılama ve değerlendirme ihtimalini düşürmektedir.

Dindarlığın şans oyunlarına katılım ve kumar bağımlılığı ile olan ilişkisinin yönüne dair farklı çıkarımların yapılması hem dindarlığın çok boyutlu bir olgu olması hem de farklı değişkenlerle birbirini karşılıklı olarak etkilemesi ile alakalı olabilir. Zira dindarlığın bir durum ya da davranışla ilişkisi doğrusal olarak negatif ya da pozitif yönde olmamakta, birbiriyle etkileşime giren pek çok dini, psikolojik ve sosyal psikolojik faktör sürecin nasıl şekilleneceğini etkileyebilmektedir. Bu bağlamda bireyin dinin etkisini hissetme düzeyini, dinî yönelim biçimlerini, kişilik özelliklerini veya maruz kaldığı çevresel etkileri göz önünde bulundurmak gerekebilir. Bilhassa dinin etkisini hissetme bireyin yaşamını ne düzeyde dine göre şekillendirdiği bilgisini sunarken, dinî yönelim biçimleri de bireylerin dini kişilik yapısına ve dini güdülenme tarzlarına dair ipucu verebilir. Buradan hareketle bireyin dinin etkisini hissetme düzeyini ve dinî yönelim biçimlerini dikkate almak din psikolojik araştırmalarda işlevsel olabilir.

Türkiye’deki literatür incelendiğinde dindarlık ve kumar bağımlılığı ilişkisi üzerine yapılan çalışmaların sınırlı olduğu görülmektedir (Gürsu-Selçuk, 2021, 858). Yurt dışında yapılan çalışmalarda ise dindarlığın genellikle dini ibadetlere katılım, dini bağlılık, bireysel ve öznel dindarlık gibi kriterler üzerinden tanımlandığı; dini yönelim biçimlerinin ise Allport ve Ross (1967) geleneğini takiben iç güdümlü ve dış güdümlü dindarlık eğilimleri ekseninde araştırıldığı görülmektedir (Hraba - Lee, 1995; Ellison - Mcfarland, 2011; Arlı vd., 2016).

Bu çalışmada; şans oyunlarına katılım göstermeyen ve gösteren bireyler ile kumar bağımlılığı geliştirmeyen ve geliştiren bireylerin dinî değişkenler (dinin etkisini hissetme; içsel, dışsal, arayışsal ve katı kuralcı dini yönelim düzeyleri) açısından farklılaşp farklılaşmadığının tespit edilmesi hedeflenmektedir. Yine çalışma, dinin etkisini hissetme ve dinî yönelim biçimlerinin (içsel, dışsal, arayışsal ve katı kuralcı dini yönelim düzeyleri) şans oyunlarına katılımı ve şans oyunlarına katılımdan kaynaklı problem yaşama düzeyini yordayıp yordamadığını tespit etme amacındadır. Araştırma, Türkiye’de dinî değişkenler (dinin etkisini hissetme; içsel, dışsal, arayışsal ve katı kuralcı dini yönelim) ile şans

oyunlarına katılım ve kumar bağımlılığı ilişkisini ele alması bakımından alana katkı sağlayacaktır.

1. Dinin Etkisini Hissetme, Şans Oyunlarına Katılım Davranışı ve Kumar Bağımlılığı

Dinin etkisini hissetme düzeyi; Stark ve Glock (1969) tarafından dini inanç (ideoloji), dini pratikler (ritual), dini duygu, bilgi ve etki olmak üzere beş boyutta ele alınan dindarlığın “etki ve sonuç” boyutunu oluşturmaktadır. “Dinin etki boyutu, bireyin beslenme alışkanlıklarından nezaket kurallarına, bireysel ahlaki tutum ve davranışlardan sosyal ilişkilerine, beden ve ruh sağlığı, toplumsal ilgi, dünya görüşü vb. alanlarda dinin etkisini hissetme şiddetidir” (Hökelekli, 2012, 34; Yapıcı, 2006, 72-73). Bireyin günlük yaşamının hangi alanlarını, ne düzeyde dine göre şekillendirdiğini ifade eden dinin etki boyutu ya da dinin etkisini hissetme, dindarlığın bireysel ve sosyal açılardan temel göstergelerinden biridir (Yapıcı, 2006, 67). Bu noktada dinin etkisini hissetme düzeyinin şans oyunlarına katılım davranışı ve kumar bağımlılığı ile ilişkili olabileceği düşünülmektedir.

Auriol ve arkadaşları (2021) dindarlığın şans oyunlarına katılımı pozitif yönde yordadığı sonucuna ulaşmıştır. Kim ve arkadaşları (2018) dindarlığın şans oyunlarına katılımı pozitif yönde etkilemesini, dindar bireylerin dindar olmayan bireylere kıyasla batıl inanışlara ve bilişsel çarpıtmalara (kumar oyunlarına yönelik aşırı yetenek algısı, şans üzerinde kontrol yanılması) daha fazla sahip olması ile açıklamıştır. Yani dindar bireyler batıl inanışlarına (uğurlu sayı, uğurlu nesne vb.) dayanarak kumar oyunlarına daha fazla katılım davranışı gösterebilir. Bunların dışında dindar bireyler, Tanrı'nın şans oyununun sonucuna müdahale ederek oyunu kazanmalarına yardım edeceğine ilişkin bir inanç ve umut içerisinde olabilir. Dindarlar şans, talih ve kader gibi kavramlara inanarak şans oyunlarının sonucunu Tanrı'ya atfedebilir. Kişi, şans oyununu kaybettiğinde bunu yaratıcının bir takdiri olarak görüp teselli bulabilirken; kazandığında ise kendisini yaratıcı tarafından ödüllendirilmiş hissedebilir. Bu bakımdan şans oyunlarındaki kayıp ve kazancı din ile anlamlandıran bireyin şans oyunlarına katılım sıklığındaki şiddet, kumar bağımlılığı geliştirme riskini artırabilir.

Hong ve arkadaşları (2009) ise dindarlık ve şans oyunlarına katılım ilişkisinin negatif yönde olduğu sonucuna ulaşmıştır. Author ve Hoffmann (2000) tarafından yürütülen araştırmada da benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Dindarlık ve şans oyunlarına katılım arasındaki negatif ilişki şu şekillerde açıklanmaktadır:

a) Şans oyunlarına katılım nedenlerinden birisi stres ve sıkıntılardan kaçınmaktır (Weatherly vd., 2010, 84). Dinler de bireylere yaşamsal stres ve sıkıntılar ile başa çıkmayı kolaylaştıracak kaynaklar sunmaktadır (Krok, 2015, 22-23; Yapıcı, 2007, 115-116). İnançlardan destek alma ve dinin bireysel etkisini hissetme düzeyi, bu kaynaklardan yararlanma olasılığını artırabilir. Başka bir deyişle deneyimlediği olumsuz yaşam olaylarını dini inançlarıyla anlamlandıran ve olumlu dini başa çıkma yöntemleri sayesinde sıkıntı ve stresli olaylarla mücadele eden bireylerin şans oyunlarına katılım gösterme olasılığı azalmaktadır.

b) Şans oyunlarına katılım davranışı gösterme nedenlerinden birisi de sosyalleşmedir. Din, bireylere ibadetler, dini gruplar vb. oluşumlar aracılığıyla sosyalleşme imkânı sunmaktadır (Ellison - George, 1994, 57-58). Dinin etkisini yüksek düzeyde hissederek din aracılığıyla sosyalleşme imkânı bulan bireyler, sosyalleşmek için şans oyunlarına katılım ihtiyacı hissetmeyebilir. Bu da kişileri kumar bağımlılığı riskinden koruyabilir.

Dindarlık ve kumar bağımlılığı ilişkisinde dini ibadetlere vurgu yapıldığı görülmektedir. Dinin etkisini hissetme düzeyi arttıkça dini ibadetlere katılım gösterme düzeyinin de artacağı, bu durumun da kumar bağımlılığı riskini azaltacağı düşünülmektedir. Nitekim Ghandour ve El Sayed (2013) tarafından yürütülen çalışmada dini ibadetleri yerine getirmenin kumar bağımlılığı geliştirmeye karşı koruyucu bir faktör olabileceği bulgulanmıştır. Çalışmada dini ibadetlerine hiç katılım göstermeyen ya da nadiren katılım gösteren üniversite öğrencilerinin kumar bağımlılığı geliştirme olasılığının dini ibadetlerine düzenli olarak katılım gösteren öğrencilere kıyasla yedi kat daha fazla olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

2. Dinî Yönelim Biçimleri, Şans Oyunlarına Katılım Davranışı ve Kumar Bağımlılığı

Allport ve Ross (1967) dini davranış motivasyonunu içsel ve dışsal güdülenme olarak birbirini dışlayan iki farklı boyutta ele almıştır. Dini davranışlara içsel olarak güdülenen bireylerin yaşamında dinin kendisi bir amaçtır. İç güdümlü dindarların hayatında anlam kaynağı olan din; etkisini duygu, düşünce ve davranış alanlarında gösterir. Dini inanç ve pratikleri içselleştirme gayreti içinde olan iç güdümlü dindarlar için önemli olan husus, dinin onlara kazandırdıkları değil dine bağlılıklarının samimiyeti ve bireysel deneyimleridir. Fakat dini davranışlara dışsal olarak güdülenenler için din, çıkarlara hizmet eden bir araç konumundadır. Daha açık bir ifadeyle bu tür bireyler için din; güvenlik, teselli, statü, kendini haklı çıkarma ve sosyallik kaynağıdır. Dış güdümlü dindar kişi de Tanrı'ya yönelmektedir ancak bu yöneliş bireysel arzu ve ihtiyaçlardan bağımsız değildir (Kahoe, 1985 ; Holdcroft, 2006, 90). Batson ve Schoenrade (1991) iç güdümlü ve dış güdümlü dindarlık olarak gruplandırılan dini yönelim biçimlerine arayışsal dindarlık şeklinde üçüncü bir boyutu eklemiştir. Arayışsal dindarlar dini konuları sürekli olarak sorgular. Bu nedenle onlar için önemli olan husus, dini sorularına aldıkları yanıtlardan ziyade sürekli olarak sorgulama ve merak içerisinde olma halidir. Ercan (2009) ise içsel, dışsal ve arayışsal dini yönelim biçimlerine dördüncü boyut olarak katı kuralcı (fundamentalist) dini yönelim biçimini eklemiştir. Mutlak doğrulara işaret ettiğinden dolayı dini emir ve hükümlerin sorgulanamayacağını düşünen katı kuralcı dini yönelimli kişiler, dini doktrinal yapıya sıkı sıkıya bağlıdır (Hills vd., 2004). Ayrıca bunları tanımlayan özelliklerin başında “zahiri anlama odaklanma” ve “bilinç daralması” gelmektedir. Katı kuralcılar arasında arzuladıkları dini dünyanın kurulması için kutsal metinleri kendi ideolojilerine uygun bir şekilde yorumlama eğilimi gösterenlere de rastlanabilir. Bunlar; dış dünyada olan biteni bağlandıkları mezhebin, tarikatın veya cemaatin sunduğu kimlikle algılama, anlamlandırma ve buna göre davranmaya meyyaldir. Bilhassa katı kuralcı düşünce ve söylemlere sosyokognitif düzeyde yani ideolojik olarak bağlı olanlar, gündelik hayatlarında dinin etkisini güçlü bir şekilde hissedemeyebilir (Yapıcı, 2002, 105-106).

Dini yönelim biçimleri, şans oyunlarına katılım ve kumar bağımlılığı arasındaki ilişkiye dair yapılan çalışmalardan birisi, Arlı ve arkadaşları (2016) tarafından yürütülmüştür. Çalışmada iç güdümlü ve dış güdümlü dindarlık düzeyi yükseldikçe şans oyunlarına katılım düzeyinin düştüğü tespit edilmiştir. Bormann ve arkadaşları (2019) ise problemli kumar oynama davranışı göstermeyen bireylerin iç güdümlü dindarlık seviyesinin gösteren bireylere kıyasla daha yüksek olduğunu tespit etmiştir. Mevcut literatürdeki araştırmalar,

içsel ve dışsal dini yönelim ile şans oyunlarına katılım arasındaki ilişkiye dair çıkarım yapabilmek için nicelik olarak yeterli görünmemektedir. Yine arayışsal ve katı kuralcı dini yönelim ve şans oyunlarına katılım arasındaki ilişkiye dair hiçbir araştırma sonucuna rastlanılmamıştır.

Dinin emir ve yasaklarını özümseyen ve yaşamlarını bu çerçevede şekillendiren içsel dini yönelimli bireyler için şans oyunlarına katılım davranışı onların inançlarıyla davranışları arasında çelişki ve uyumsuzluk oluşturabilir. Şayet bu çelişki ve uyumsuzluk, şans oyunları lehine çözülecek olursa onların içsel dini yönelim düzeyi zayıflayabilir. Dışsal dini yönelimli bireyler, din aracılığıyla elde ettiği çıkar ve kazançları önelemektedir. Çıkar ve kazancı öneleme durumu onları günlük yaşamda da maddi kazanç elde etmeye güdüleyebilir. Neticede şans oyunlarına katılım ve kumar bağımlılığına göre dışsal dini yönelim eğilimi daha da artabilir. Arayışsal dini yönelimli bireylerin, dini emir ve yasakları sürekli sorgulaması ve sorularına cevaplar araması onların şans oyunlarına yönelik tutumlarını farklılaştırabilir. Katı kuralcı dini yönelime sahip bireyler, dini metinlerde yer alan emir ve yasaklara mutlak surette uyulması gerektiğine inandıkları için, şans oyunlarına katılma ya da kumar oynama davranışı gösterme olasılıkları daha düşük olabilir.

3. Araştırma ve Yöntem

Bu araştırma, nicel araştırma yöntemlerinden betimsel ve ilişkisel tarama modelleriyle yürütülmüş; veriler, enlemesine (kesitsel) araştırma deseni çerçevesinde toplanmıştır.

3.1. Hipotezler

H₁: Şans oyunlarına katılım gösteren grubun dinin etkisini hissetme düzeyi katılım göstermeyen gruba kıyasla daha düşüktür.

H₂: Şans oyunlarına katılıma göre dini yönelim biçimleri düzeyleri (içsel,dışsal,arayışsal ve katı kuralcı) değişmektedir.

H_{2a}: Şans oyunlarına katılım gösteren grubun içsel dini yönelim düzeyi, katılım göstermeyen gruba kıyasla daha düşüktür.

H_{2b}: Şans oyunlarına katılım gösteren grubun dışsal dini yönelim düzeyi,katılımgöstermeyen gruba kıyasla daha yüksektir.

H_{2c}: Şans oyunlarına katılım gösteren grubun katı kuralcı dini yönelim düzeyi,katılım göstermeyen gruba kıyasla daha düşüktür.

H_{2d}: Şans oyunlarına katılım gösteren grubun arayışsal dini yönelim düzeyi,katılım göstermeyen gruba kıyasla daha düşüktür.

H₃: Kumar bağımlılığı olan grubun dinin etkisini hissetme düzeyi, kumar bağımlılığı olmayan gruba kıyasla daha düşüktür.

H₄: Kumar bağımlılığına göre dini yönelim biçimleri düzeyleri (içsel,dışsal,arayışsal ve katı kuralcı) değişmektedir.

H_{4a}: Kumar bağımlılığı olan grubun içsel dini yönelim düzeyi, kumar bağımlılığı olmayan gruba kıyasla daha düşüktür.

H_{4b}: Kumar bağımlılığı olan grubun dışsal dini yönelim düzeyi, kumar bağımlılığı olmayan gruba kıyasla daha yüksektir.

H_{4c}: Kumar bağımlılığı olan grubun katı kuralcı dini yönelim düzeyi, kumar bağımlılığı olmayan gruba kıyasla daha düşüktür.

H_{4d}: Kumar bağımlılığı olan grubun arayışsal dini yönelim düzeyi, kumar bağımlılığı olmayan gruba kıyasla daha düşüktür.

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırmamızın evrenini Ankara (%85) ve Samsun, Amasya, Tokat, Çorum gibi çevre illerde yaşayan (%15), 18-65 yaş aralığında olan, evren içerisinde seçilen toplam 500 birey oluşturmaktadır. 30 katılımcının cevapları, ölçekleri dikkatli bir şekilde yanıtlamadığı gerekçesiyle veri setinden çıkarılmıştır. Bu nedenle analizler 470 kişiye ait veriler üzerinden yapılmıştır. Araştırmada veriler, 2023 Şubat ve Aralık ayları arasında toplanmıştır.

Cinsiyete göre örneklem %40,2'sinin (n=189) kadınlardan, %59,8'inin (n=281) erkeklerden oluştuğu görülmektedir. Medeni durum bakımından %56,8'i (n=277) evlilerden, %38,9'u (n=183) bekârlardan, %4,3'ü (n=20) ise boşanmış veya dul bireylerden oluşmaktadır. Eğitim durumuna örneklem %43,2'si (n=203) üniversite, %21,1'i (n=99) lise, %18,3'ü (n=86) ilköğretim ve ortaokul, %17,4'ü (n=82) ise lisansüstü eğitim düzeyine sahiptir. Öznel gelir düzeyine göre örneklem %67'si (n=319) orta, %20,9'u (n=98) ortanın altı, %11,2'si (n=53) ise ortanın üstü gelir seviyesindedir.

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırma verileri; Sosyo-Demografik Bilgi Formu, South-Oaks Kumar Tarama Testi, Şans Oyunlarına Katılım Anketi, Yeniden Yapılandırılmış Müslüman Dini Yönelim Ölçeği ve Dinin Etkisini Hissetme Ölçeği aracılığıyla toplanmıştır.

Sosyo-Demografik Bilgi Formu: Sosyo-demografik özellikler formunda katılımcıların cinsiyeti, algıladığı aylık gelir seviyesi, medeni durumu, eğitim durumu, mesleği, yaşı, yaşadığı şehri ve şans oyunlarının kumar olduğunu düşünüp düşünmediğini içeren 8 soru yer almaktadır.

South-Oaks Kumar Tarama Testi (SOKT): South-Oaks Kumar Tarama Testi, Leiser ve Blume (1987) tarafından DSM III tanı kriterleri esas alınarak patolojik kumar bağımlılığını tespit edebilmek amacıyla geliştirilmiştir. Toplamda 26 maddeden oluşan testin ilk üç maddesi ve 12, 16j ve 16k maddeleri puanlama yapılırken değerlendirilmeye alınmadığı için puanlama 20 madde üzerinden yapılır. Her bir madde 0 ve 1 puan üzerinden değerlendirildiği için ölçekten alınabilecek en küçük puan 0 iken en yüksek puan 20'dir. Kesme puanı 5 olan ölçekten 5 ve üzeri puan alan kişiler, olası patolojik kumarcı olarak değerlendirilir. Ölçeğin Türkçeye uyarlaması Duvarcı ve Varan (2001) tarafından yapılmıştır. Ölçeğin üç maddesi ülkemiz kültürel yapısında patolojik kumar bağımlılığı kriterlerini yeterince karşılamadığı gerekçesiyle çıkarılmış, bunların yerine ülkemiz kültürel yapısına uygun iki madde eklenmiştir. Türkçeye uyarlanan versiyonuyla toplam 19 maddeden oluşan ve ters yapıda madde içermeyen ölçekten alınabilecek en yüksek puan 19, en düşük puan 0'dır. Ölçekten 8 ve üzeri puan alan bireyler, muhtemel patolojik kumarcı olarak değerlendirilir. Yapılan güvenilirlik analizleri neticesinde iç tutarlılık katsayısının .88 olduğu tespit edilen ölçeğin test-tekrar test güvenilirlik katsayısı .95 çıkmıştır. Bu çalışmada ise testin iç tutarlılık katsayısının .86 olduğu tespit edilmiştir.

Şans Oyunlarına Katılım Anketi: Şans oyunlarına katılım anketi, South-Oaks Kumar Tarama Testinin ilk bölümünü oluşturmaktadır. Ancak South-Oaks Kumar Tarama Testinin Türkçe uyarlamasını yapan Duvarcı ve Varan (2001) bu bölümün puanlamaya dahil edilmeyeceğini belirtmiştir. Zira bu bölümde kumar bağımlılığı değil yalnızca şans oyunlarına katılımın

şiddeti ölçülmektedir. Yürütülen araştırmada ise şans oyunlarına katılım düzeyi, diğer değişkenlerle ilişkisi bakımından araştırmanın ana odaklarından birisini oluşturduğundan South-Oaks Kumar Tarama Testinden bağımsız bir şekilde değerlendirilmeye alınmıştır. Ankette, katılımcıların 13 farklı şans oyunu türüne (parasına okey, parasına kâğıt oyunları, parasına zar oyunları, at yarışı, kazı-kazan, spor-toto veya spor-loto, horoz dövüşü, sayısal loto, milli piyango, casino oyunları, borsada oynama, parasına beceri isteyen oyunlar ve burada belirtilmeyen diğer oyunlar) katılım durumlarını “hiç”, “haftada bir kereden az” ve “haftada bir kereden fazla” seçenekleri üzerinden belirtmeleri istenmiştir. Ancak borsada oynama; genellikle bilgi, analiz ve stratejiye dayanmakta, şans oyunlarında olduğu gibi doğrudan rastlantısallık içermemekte ve literatürde şans oyunları kategorisinden ayrı olarak değerlendirilmektedir (Statman, 2002; Malkiel, 2019). Bu nedenle çalışmadaki analizlerin güvenilirliği artırma amacıyla “borsada oynama” maddesi analize tabi tutulmamıştır. Son tahlilde, anketten alınabilecek en düşük puan 0 iken en yüksek puan 24’tür. Güvenirlik analizinde, Şans Oyunlarına Katılım Anketinin güvenilirlik kat sayısının .78 olduğu tespit edilmiştir.

Yeniden Yapılandırılmış Müslüman Dini Yönelim Ölçeği: Müslüman Dini Yönelim Ölçeği ilk olarak Harlak vd. (2008) tarafından içsel, dışsal ve sorgulayıcı dini yönelim olmak üzere üç alt boyutu ölçümlemek amacıyla Müslüman Dini Yönelim Ölçeği (MROS) adıyla geliştirilmiştir. Ercan (2009) tarafından yapılan son çalışmada; içsel, dışsal, arayışsal ve katı kuralcı olmak üzere 4 alt boyut ve 21 madde olmak üzere son halini alan ölçeğin ters yapıda maddesi yoktur ve 1”Kesinlikle Katılmıyorum”dan 7” Kesinlikle Katılıyorum” arasında değişen 7’li Likert tipte yanıtlandırılmaktadır. Ölçeğin alt boyutlarına ilişkin Cronbach alfa güvenilirlik katsayıları içsel yönelim için .93, dışsal dini yönelim için .83, sorgulayıcı yönelim için .73 ve dini fundamentalizm için .81 olarak bulgulanmıştır (Ercan, 2009). Bu araştırmada ölçeğinin güvenilirlik katsayısının içsel dini yönelim için .79 dışsal dini yönelim için .80, arayışsal yönelim için .74 ve katı kuralcı yönelim için ise .78 olduğu görülmüştür.

Dinin Etkisini Hissetme Ölçeği: İlk şekliyle Yapıcı ve Zengin’in (2003) tasarladığı, daha sonra Yapıcı (2006) tarafından son şeklini alan Dinin Etkisini Hissetme Ölçeği 17 maddeden oluşmaktadır. 1” Kesinlikle Katılmıyorum”dan 4 “Tamamen Katılıyorum” arasında değişen 4’lü Likert tipinde olan bu ölçeğin geliştirildiği çalışmada Alpha katsayısı .84’tür. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 17 iken en yüksek puan 68’dir. Bu çalışmada ölçeğin güvenilirlik katsayısının .91 olduğu tespit edilmiştir.

3.4. İşlem

Araştırma verileri toplanmadan önce Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Etik Kurulu tarafından 20.12.2022 tarihli ve 61378 numaralı etik kurul izni alınmıştır. Ardından araştırma soruları Google Forms’a yüklenmiştir. Araştırma verileri 2023 yılının şubat ve aralık ayı arasında toplanmıştır. Araştırma Facebook, Instagram, Twitter dahil olmak üzere çeşitli sanal platformda paylaşılmıştır. Katılımcıların %60’ı araştırmaya online katılırken, %40’ı yüz yüze katılım göstermiştir.

3.5. Verilerin Analizi

Araştırma verileri, SPSS 25.0 istatistik programı kullanılarak analiz edilmiştir. Verilerin analizinde, değişkenlerin normallik varsayımını karşılayıp karşılamadığına bakılarak parametrik ya da parametrik olmayan testler tercih edilmiştir. Araştırma analizleri korelasyon, t-testi ve çoklu regresyon analizleri üzerinden yapılmıştır.

3.6. Sınırlılıklar

Bu araştırmanın sonuçları; veri toplama araçları (kullanılan ölçekler ve değişkenler), verilerin toplandığı örneklem ve araştırmanın yapıldığı zaman dilimi ile sınırlıdır.

4. Bulgular

4.1. Değişkenler Arasındaki İlişkilere Dair Analizler

Şans oyunlarına katılım düzeyi, dinin etkisini hissetme düzeyi, dini yönelim biçimleri arasındaki ilişkiyi tespit edebilmek amacıyla spearman korelasyon testi yapılmıştır. Yapılan analiz sonuçları Tablo 1’de aktarılmıştır.

Tablo 1. Değişkenlere İlişkin Korelasyon Tablosu

	1	2	3	4	5	6
1 İçsel Dini Yön.	1					
2 Dışsal Dini Yön.	.382***	1				
3 Arayışsal Dini Yön.	.031	.060	1			
4 Katı Kuralcı Dini Yön.	.338***	.623***	-.261***	1		
5 Şans Oyunlarına Katılım	-.019	.330***	-.036	.199**	1	
6 Dinin Etkisini Hissetme	.248***	.160***	-.224***	.427***	-.324***	1

$p^* < .05$, $p^{**} < .01$, $p^{***} < .001$

Yapılan analiz sonucunda içsel dini yönelim ve dışsal dini yönelim arasında pozitif anlamlı ve orta düzeyde bir ilişki ($r=.382$; $p=.000$), içsel dini yönelim ve katı kuralcı dini yönelim arasında pozitif, anlamlı ve orta düzeyde bir ilişki ($r=.338$; $p=.000$), içsel dini yönelim ve dinin etkisini hissetme arasında pozitif, anlamlı ve zayıf bir ilişki ($r=.248$; $p=.001$) olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Dışsal dini yönelim ve katı kuralcı dini yönelim arasında pozitif, anlamlı ve orta düzey bir ilişki ($r=.623$; $p=.000$), dışsal dini yönelim ve şans oyunlarına katılım düzeyi arasında pozitif, anlamlı ve orta düzeyde bir ilişki ($r=.330$; $p=.000$), dışsal dini yönelim ve dinin etkisini hissetme düzeyi arasında pozitif, anlamlı ve zayıf bir ilişki ($r=.160$; $p=.000$) olduğu saptanmıştır. Arayışsal dini yönelim ile katı kuralcı dini yönelim arasında negatif, anlamlı ve zayıf bir ilişki ($r=-.261$; $p=.000$), arayışsal dini yönelim ve dinin etkisini hissetme arasında negatif, anlamlı ve zayıf bir ilişki ($r=-.224$; $p=.000$) tespit edilmiştir. Katı kuralcı yönelim ve şans oyunlarına katılım düzeyi arasında pozitif yönde anlamlı fakat zayıf düzeyde bir ilişki ($r=.199$; $p=.000$); katı kuralcı dini yönelim ile dinin etkisini hissetme arasında ($r=.427$; $p=.000$) pozitif, anlamlı ve orta düzeyde bir ilişkinin olduğu bulgulanmıştır. Şans oyunlarına katılım düzeyi ve dinin etkisini hissetme düzeyi arasında ise anlamlı, negatif ve orta düzeyde bir ilişki olduğu görülmüştür ($r=-.324$; $p=.000$).

4.2. Grup Karşılaştırmalarına İlişkin Analizler

Bu bölümde, katılımcıların şans oyunlarına katılım durumuna göre dinin etkisini hissetme ile dini yönelim biçimleri (içsel, dışsal, arayışsal ve katı kuralcı) düzeylerinin belirlenmesi; ayrıca kumar bağımlılığı geliştiren ve geliştirmeyen bireylerin dinin etkisini hissetme ile dini yönelim biçimleri (içsel, dışsal, arayışsal ve katı kuralcı) düzeylerinin tespit edilmesi amaçlanmaktadır. Katılımcılar, Şans Oyunlarına Katılım Anketi’ne verdikleri yanıtlar doğrultusunda, şans oyunlarına katılım göstermeyen (anketten 0 puan alanlar) ve şans oyunlarına katılım gösteren (anketten 1-24 puan aralığında puan alanlar) olmak üzere iki gruba ayrılmıştır. South Oaks Kumar Tarama Testi’ne verdikleri yanıtlar doğrultusunda ise, kumar bağımlılığı geliştirmeyen bireyler (testten 0-7 puan aralığında puan alanlar) ve kumar bağımlılığı geliştiren bireyler (testten 8 ve üzeri puan alanlar) olmak üzere iki grupta değerlendirilmiştir.

4.2.1.Şans Oyunlarına Katılıma Göre Dinin Etkisini Hissetme ve Dini Yönelim Biçimi Düzeyi

Şans oyunlarına katılıma göre dinin etkisini hissetme düzeyini tespit edebilmek amacıyla şans oyunlarına katılım göstermeyen (Şans Oyunlarına Katılım Anketinden 0 puan alanlar) ve gösteren (Şans Oyunlarına Katılım Anketinden 1-24 puan aralığında alanlar) bireyler olarak iki gruba ayrılmış ve gruplar arasında bağımsız örneklem t-testi yapılmıştır. Elde edilen bulgular, Tablo 2’de aktarılmıştır.

Tablo 2. Şans Oyunlarına Katılıma Göre Dinin Etkisini Hissetme Düzeyi

	Gruplar	n	x	SS	df	t	p
Dinin Etkisini Hissetme	Şans Oyunlarına Katılım Göstermeyenler	234	54,60	9,48	468	5,573	,000
	Şans Oyunlarına Katılım Gösterenler	236	49,73	9,45			

Buna göre şans oyunlarına katılım göstermeyen ve katılım gösteren grubun dinin etkisini hissetme açısından farklılaştığı tespit edilmiştir. Şans oyunlarına katılım göstermeyen grubun (M=54,60, SS=9,48) dinin etkisini hissetme düzeyinin katılım gösteren gruba (M=49,73, SS=9,45) kıyasla anlamlı olarak daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır [$t(468)=5,573$; $p=.000$].

Şans oyunlarına katılıma göre dini yönelim biçimi düzeyini tespit edebilmek amacıyla gruplar arasında bağımsız örneklem t-testi yapılmıştır. Elde edilen bulgular, Tablo 3’te aktarılmıştır.

Tablo 3. Şans Oyunlarına Katılıma Göre Dini Yönelim Biçimi Düzeyi

DYB	Gruplar	n	x	SS	df	t	p
İçsel	Şans Oyunlarına Katılım Göstermeyenler	234	36,93	4,92	468	,668	,504
	Şans Oyunlarına Katılım Gösterenler	236	36,58	6,44			
Dışsal	Şans Oyunlarına Katılım Göstermeyenler	234	21,52	6,49	468	-7,167	,000
	Şans Oyunlarına Katılım Gösterenler	236	25,99	7,04			
Arayışsal	Şans Oyunlarına Katılım Göstermeyenler	234	19,66	7,08	468	,521	,603
	Şans Oyunlarına Katılım Gösterenler	236	19,33	6,74			
Katı Kuralcı	Şans Oyunlarına Katılım Göstermeyenler	234	25,21	5,92	468	-2,974	,003
	Şans Oyunlarına Katılım Gösterenler	236	27,02	7,20			

Elde edilen sonuçlara göre şans oyunlarına katılım göstermeyen ve katılım gösteren grubun dışsal ve katı kuralcı dini yönelim açısından farklılaştığı, içsel ve arayışsal dini yönelim açısından ise farklılaşmadığı bulgulanmıştır. Sonuçlara göre şans oyunlarına katılım göstermeyen grubun (M=21,52, SS=6,49) dışsal dini yönelim düzeyinin gösteren gruba (M=25,99, SS=7,04) kıyasla anlamlı olarak daha düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır [$t(468)=-7,167$; $p=.000$]. Şans oyunlarına katılım göstermeyen grubun (M=25,21, SS=5,92) katı kuralcı dini yönelim puanının gösteren gruba (M=27,02, SS=7,20) gruba kıyasla anlamlı

olarak daha düşük olduğu bulgulanmıştır [$t(468)=-,2974; p=.003$]. Şans oyunlarına katılım göstermeyen grubun arayışsal dini yönelim düzeyinin ($M=19,66$, $SS=7,08$) şans oyunlarına katılım gösteren gruba ($M=19,33$, $SS=6,74$) kıyasla daha yüksek olmasına karşın her iki grup arasında anlamlı bir farklılığa ulaşılmamıştır [$t(468)=.521; p=.603$]. Şans oyunlarına katılım göstermeyen grubun ($M=36,93$, $SS=4,92$) içsel dini yönelim düzeyinin şans oyunlarına katılım gösteren gruba ($M=36,58$ $SS=6,44$) kıyasla daha yüksek olmasına karşın her iki grup arasında anlamlı bir farklılığa ulaşılmamıştır [$t(468)=.668; p=.504$].

4.2.2. Kumar Bağımlılığına Göre Dinin Etkisini Hissetme ve Dini Yönelim Biçimi Düzeyi

Kumar bağımlılığı geliştirip geliştirmemeye göre dinin etkisini hissetme düzeyinin değişip değişmediğini tespit edebilmek amacıyla gruplar, South-Oaks'tan 0-7 aralığında puan alıp kumar bağımlılığı geliştirmeyen ve South-Oaks'tan 8 ve üzerinde puan alıp kumar bağımlılığı geliştiren olmak üzere iki gruba ayrılarak gruplar arasında t-testi yapılmıştır. Yapılan analiz sonuçlarına ilişkin bilgiler, Tablo 4'te aktarılmıştır.

Tablo 4. Kumar Bağımlılığına Göre Dinin Etkisini Hissetme Düzeyi

	Gruplar	N	$\bar{x}$	SS	df	t	p
Dinin Etkisini Hissetme	Kumar Bağımlılığı Geliştirmeyenler	422	52,44	10,00	468	2,471	,016
	Kumar Bağımlılığı Geliştirenler	48	49,67	6,99			

Analiz sonucunda, kumar bağımlılığı geliştirmeyen grubun ($M=52,44$, $SS=10,00$) dinin etkisini hissetme düzeyinin kumar bağımlılığı geliştiren gruba ($M=49,67$, $SS=6,99$) kıyasla anlamlı düzeyde yüksek olduğu bulgulanmıştır [$t(468)=2,471; p=.016$].

Kumar bağımlılığı geliştirmeyen ve geliştiren grupların dini yönelim biçimi düzeyi arasındaki farklılığı tespit edebilmek amacıyla gruplar arasında t-testi yapılmıştır. Sonuçlara ilişkin bulgular, Tablo 5.'te verilmiştir.

Tablo 5. Kumar Bağımlılığına Göre Dini Yönelim Biçimi Düzeyi

DYB	Gruplar	n	$\bar{x}$	SS	df	t	p
İçsel	Kumar Bağımlılığı Geliştirmeyenler	422	36,97	5,63	468	2,22	,030
	Kumar Bağımlılığı Geliştirenler	48	34,85	6,31			
Dışsal	Kumar Bağımlılığı Geliştirmeyenler	422	23,30	7,14	468	-5,159	,000
	Kumar Bağımlılığı Geliştirenler	48	27,82	5,56			
Arayışsal	Kumar Bağımlılığı Geliştirmeyenler	422	19,57	7,09	468	,946	,347
	Kumar Bağımlılığı Geliştirenler	48	18,80	5,12			
Katı Kuralcı	Kumar Bağımlılığı Geliştirmeyenler	422	25,77	6,64	468	-3,686	,000
	Kumar Bağımlılığı Geliştirenler	48	29,14	5,92			

Sonuçlara göre kumar bağımlılığı geliştiren ve geliştirmeyen grubun içsel, dışsal ve katı kuralcı dini yönelim açısından farklılaştığı, arayışsal dini yönelim açısından ise farklılaşmadığı bulgulanmıştır. Buna göre kumar bağımlılığı geliştirmeyen grubun ($M=36,97$, $SS=5,63$) kumar bağımlılığı geliştiren gruba ($M=34,85$, $SS=6,31$) kıyasla içsel dini yönelim düzeyinin anlamlı olarak daha yüksek olduğu bulgulanmıştır [$t(468)=2,22$; $p=.030$]. Kumar bağımlılığı geliştirmeyen grubun ($M=23,30$, $SS=7,14$) kumar bağımlılığı geliştiren gruba ($M=27,82$, $SS=5,56$) kıyasla dışsal dini yönelim düzeyinin anlamlı olarak daha düşük olduğu bulgulanmıştır [$t(468)=-5,159$; $p=.000$]. Kumar bağımlılığı geliştirmeyen grubun ($M=25,77$, $SS=6,64$) kumar bağımlılığı geliştiren gruba ($M=29,14$, $SS=5,92$) kıyasla katı kuralcı dini yönelim düzeyinin anlamlı olarak daha düşük olduğu bulgulanmıştır [$t(468)=-3,686$; $p=.000$]. Kumar bağımlılığı geliştirmeyen grubun ($M=19,57$, $SS=7,09$) kumar bağımlılığı geliştiren gruba ($M=18,80$, $SS=5,12$) kıyasla arayışsal dini yönelim düzeyi daha yüksek olsa da her iki grup arasında anlamlı bir farklılığa ulaşılamamıştır [$t(468)=,946$; $p=.347$].

Bu bulgular doğrultusunda, hem şans oyunlarına katılım hem de kumar bağımlılığı geliştirme durumuna göre dinin etkisini hissetme ve dini yönelim biçimleri düzeyinin anlamlı şekilde farklılaştığı söylenebilir. Şans oyunlarına katılım ve kumar bağımlılığı geliştirme durumlarında dışsal dini yönelim ve katı kuralcı dini yönelim düzeylerinin arttığı; buna karşın arayışsal dini yönelim açısından bir fark görülmediği tespit edilmiştir. İçsel dini yönelim ise kumar bağımlılığı geliştirmeye göre düşmekte, şans oyunlarına katılıma göre değişmemektedir. Ancak burada ortalama farkın yönü dikkate alındığında, istatistiksel olarak anlamlı olmasa da, içsel dini yönelimin şans oyunlarına katılım göstermeyen grupta daha yüksek olduğu gözlemlenmektedir.

4.3. Yordayıcı Analizler

4.3.1. Şans Oyunlarına Katılım Düzeyini Yordayan Dini Değişkenlerin Analizi

Dinin etkisini hissetme ve dini yönelim biçimlerinin şans oyunlarına katılım düzeyini yordayıp yordamadığını tespit etmek için çoklu regresyon analizi yapılmıştır. VIF değerlerinin 2,084 yukarısına çıkmaması ve 10'u geçmemesi nedeniyle çoklu bağlantılılığın olmadığı görülmektedir (Büyüköztürk, 2011). Analize ilişkin bilgiler Tablo 6.'da sunulmuştur.

Tablo 6. Şans Oyunlarına Katılımı Yordayan Dini Değişkenler

Bağımsız Değişken	B	SH	β	t	p	%95 GA Alt	%95 GA Üst
Sabit	6,066	1,052	—	5,766	,000	3,998	8,134
Dinin Etkisini Hissetme	-0,099	0,012	-0,425	-8,408	,000	-0,123	-0,076
İçsel Dini Yönelim	-0,065	0,026	-0,117	-2,549	,011	-0,116	-0,015
Dışsal Dini Yönelim	0,084	0,016	0,287	5,333	,000	0,053	0,115
Arayışsal Yönelim	-0,022	0,014	-0,076	-1,566	,118	-0,050	0,006
Katı Kuralcı Yönelim	0,061	0,021	0,184	2,934	,004	0,020	0,102

Bağımlı Değişken: Şans Oyunlarına Katılım Düzeyi $R = ,488$ $R^2 = ,238$ Düzenlenmiş $R^2 = ,229$ $F(5, N) = 25,300$ $p < ,001$

Yapılan analiz sonucunda bu modelin anlamlı olarak çalıştığı görülmüştür, $[F(5,464)=25,300, p=.000]$. İçsel yönelimin şans oyunlarına katılım düzeyini negatif yönde ($p=.011$), dinin etkisini hissetme düzeyinin şans oyunlarına katılım düzeyini negatif yönde ($p=.000$), dışsal dini yönelimin pozitif yönde ($p=.000$), katı kuralcı dini yönelimin pozitif yönde ($p=.004$) yordadığı görülmüştür. Arayışsal dini yönelimin şans oyunlarına katılım düzeyini yordamadığı sonucuna ulaşılmıştır ($p=.118$). Bulgulardan hareketle içsel dini yönelim ve dinin etkisini hissetme düzeyindeki artışın şans oyunlarına katılım olasılığını azalttığı; buna karşın dışsal ve katı kuralcı dini yönelim puanlarının yüksek olmasının bu olasılığı artırdığı, öte yandan arayışsal yönelimin şans oyunlarına katılım olasılığı üzerinde anlamlı bir etkisinin bulunmadığı söylenebilir.

Modele en fazla katkıda bulunan değişken, dinin etkisini hissetme düzeyidir ($\beta=-,425$). Bunu dışsal dini yönelim ($\beta=,287$), katı kuralcı dini yönelim ($\beta=,184$) ve içsel yönelim takip etmektedir ($\beta=-,117$).

4.3.2. Şans Oyunlarına Katılımdan Kaynaklı Problem Yaşama Durumunu Yordayan Dini Değişkenler (Çoklu Regresyon Analizi)

Dinin etkisini hissetme ve dini yönelim biçimlerinin şans oyunlarına katılımdan kaynaklı problem yaşamayı yordayıp yordamadığını tespit etmek için çoklu regresyon analizi yapılmıştır. Analize ilişkin bulgular Tablo 7.'de sunulmuştur.

Tablo 7. Şans Oyunlarına Katılımdan Kaynaklı Problem Yaşama Durumunu Yordayan Dini

Değişkenler							
Bağımsız Değişken	B	SH	β	t	p	%95 GA Alt	%95 GA Üst
Sabit	1,471	5,513	—	3,749	.000	2,622	8,404
İçsel Dini Yönelim	-,165	0,36	-2,203	-4,609	.000	-,235	-,095
Dışsal Dini Yönelim	,122	,022	,286	5,535	.000	,078	,165
Arayışsal Yönelim	,013	,020	,030	,646	.519	-,026	,052
Katı Kuralcı Yönelim	,195	,029	,402	6,679	.000	,138	,253
Dinin Etkisini Hissetme	-,108	,017	-,316	-6,510	.000	-,140	-,075

Bağımlı Değişken: Şans Oyunlarına Katılımdan Kaynaklı Problem Yaşama Durumu $R = ,547$ $R^2 = ,299$
 Düzenlenmiş $R^2 = ,290$ $F(5, N) = 34,434$ $p = ,000$

Çoklu regresyon analizi yürütülürken kumar bağımlılığının kumar bağımlılığı geliştirme ve geliştirmeme olmak üzere kategorik bir değişken olması ve çoklu regresyon analizi için uygun olmaması nedeniyle bağımlı değişken olarak şans oyunlarına katılımdan kaynaklı problem yaşamayı (South-Oaks Kumar Tarama Testine verilen cevaplar) alınmıştır. Zira bu ölçüm, bireylerin şans oyunlarına katılım nedeniyle yaşadığı bireysel, sosyal ve ekonomik problemlerin şiddetini yansıtmaktadır. Buna bağlı olarak, dini yönelim biçimleri ve dinin etkisini hissetme düzeyinin şans oyunlarına katılımdan kaynaklı problem yaşamayı yordayıp yordamadığını tespit edebilmek amacıyla çoklu regresyon analizi yapılmıştır.

Bağımsız değişkenler arasındaki korelasyon katsayısının .80 ve altından daha düşük olduğu, bağımsız değişkenler arasında en yüksek VIF değerinin 2,081 olduğu görülmüştür. Bu değerlerin 10 puan ve üzerinde olmayışı değişkenler arasında çoklu bağlantılılık problemi olmadığını göstermiştir (Büyüköztürk, 2011).

Yapılan analiz sonucunda bu modelin anlamlı olarak çalıştığı görülmüştür, $[F(5,464)=34,434, p=.000]$. İçsel yönelimin şans oyunlarına katılımdan kaynaklı problem yaşama durumunu negatif yönde ($p=.000$), dinin etkisini hissetme düzeyinin şans oyunlarına katılımdan kaynaklı problem yaşama durumunu negatif yönde ($p=.000$), dışsal dini yönelimin pozitif yönde ($p=.001$), katı kuralcı dini yönelimin pozitif yönde ($p=.001$) yordadığı, arayışsal dini yönelimin şans oyunlarına katılımdan kaynaklı problem yaşama durumunu yordamadığı ($p=.519$) tespit edilmiştir. İçsel dini yönelim ve dinin etkisini hissetme düzeyindeki artış, şans oyunlarına katılımdan kaynaklı problem yaşama olasılığını azaltmakta iken dışsal dini yönelim ve katı kuralcı dini yönelim düzeyindeki artış ise şans oyunlarına katılımdan kaynaklı problem yaşama olasılığını artırmaktadır. Arayışsal dini yönelim, şans oyunlarına katılımdan kaynaklı problem yaşama olasılığını etkilememektedir. Bu bulgular, bireylerin yaşamlarında dinin etkisini hissetme ve dini yönelim biçimlerinin, şans oyunlarına katılımdan kaynaklı problem yaşama olasılığı üzerinde farklı ve anlamlı etkilerde bulunabileceğini göstermektedir.

Modele en fazla katkıda bulunan değişken katı kuralcı dini yönelim ($\beta=.402$) iken ikinci sırada dinin etkisini hissetme düzeyi ($\beta=-.316$), üçüncü sırada dışsal yönelim ($\beta=.286$), dördüncü sırada ise içsel yönelim gelmektedir ($\beta=-.203$).

Elde edilen sonuçlara göre H_1 , H_{2b} , H_3 , H_{4a} , H_{4b} hipotezleri desteklenmiş fakat H_{2a} , H_{2c} , H_{2d} , H_{4c} , H_{4d} hipotezleri desteklenmemiştir. Temel hipotezlerden H_2 ve H_4 , alt hipotezler üzerinden ele alındığı için ayrıca değerlendirilmemiştir.

5. Tartışma

Bu araştırma, dinin etkisini hissetme ve dini yönelim biçimlerinin şans oyunlarına katılım ve kumar bağımlılığı ile olan ilişkisini tespit etme amacıyla gerçekleştirilmiştir. Ulaşılan bulgular, örneklemi oluşturan bireylerin şans oyunlarına katılım ve kumar bağımlılığı ile dindarlık (dinin etkisini hissetme) ve dini yönelim biçimleri (içsel, dışsal, arayışsal ve katı kuralcı) arasındaki ilişki ve farklılıkların tek yönlü ve tek boyutlu olmadığını göstermektedir.

Araştırmada dinin etkisini hissetmedeki artışın şans oyunlarına katılım düzeyini azalttığı; ayrıca kumar bağımlılığı olmayan bireylerin olanlara, şans oyunlarına katılmayan bireylerin katılanlara kıyasla dinin etkisini hissetme düzeyinin daha yüksek olduğu saptanmıştır. Bu bakımdan H_1 ve H_3 hipotezleri doğrulanmıştır. Welte ve arkadaşları da (2017) dindarlık ve kumar bağımlılığı ilişkisinin anlamlı ve negatif yönde olduğu sonucuna ulaşmıştır. Söz konusu anlamlı ve negatif ilişkide, dini ibadetlerin önemli bir rol oynadığı düşünülmektedir. Nitekim Lam (2006) tarafından yürütülen araştırmada dini ibadetlere katılıma göre şans oyunlarına katılım düzeyinin düştüğü tespit edilmiştir. Lee ve arkadaşları (2007) tarafından yapılan çalışmada da dini ibadetlerini nadiren yaptıklarını ya da hiç yerine getirmediklerini belirten üniversite öğrencilerinin patolojik kumarbaz olma olasılığının, ibadetlerini düzenli olarak yerine getiren öğrencilerden daha yüksek olduğu rapor edilmiştir. Burada dini ibadetlerin hangi fonksiyonunun şans oyunları ve kumar

bağımlılığına karşı koruyucu bir rol üstlendiğini sorgulamakta yarar vardır. Beyerlein ve Sallaz'a (2017) göre bu durum, bireylerin dini ayin ve ibadetler aracılığıyla dini emir ve yasakları daha çok içitip içselleştirme imkânı bulması ile alakalı olabilir. Bu noktada dinin etkisini hissetme düzeyi yüksek olan bireylerin dini ibadetlerine daha çok katılım göstererek İslam dininin şans oyunlarına yönelik görüşünden daha fazla etkilendiği, dolayısıyla onların şans oyunlarına katılım gösterme düzeyinin düştüğü söylenebilir. Konuya farklı bir açıdan yaklaşan Mutti-Packer ve arkadaşları (2017) dini ibadetlere düzenli olarak katılım göstermenin bireylerin öz disiplin düzeyini artırdığı ya da öz disiplin seviyesi yüksek olan kişilerin dini ibadetlere katılım düzeyinin yüksek olabileceğini öne sürmüştür. Casey ve arkadaşları (2011) dini ayinlere katılımın bireyin benlik saygısını olumlu yönde etkilediğini, benlik saygısı artan bireylerin şans oyunlarına katılım düzeyinin düşebileceği yönünde bir çıkarımda bulunmuştur. Casey ve arkadaşlarının (2011) yorumu göz önünde bulundurulduğunda, dinin etkisini yüksek düzeyde hissedenden bireylerin dini ibadetlere daha sık katılım göstererek benlik saygısını artırdığı söylenebilir. Nitekim Noack ve arkadaşları (2013) dini ibadetlere katılım düzeyinin benlik saygısı üzerinde olumlu bir etkide bulunduğunu sonucuna ulaşmıştır.

Braun ve arkadaşlarına (2016) göre mensuplarına manevi güç ve sosyal destek sağlayan dinler, bireylere olumsuz yaşam olaylarıyla başa çıkma becerisi kazandırır. Yapılan pek çok çalışmada bu husus teyit edilmiştir (Yapıcı, 2007; Eryücel, 2013; Ayten, vd. 2012; Ayten - Sağır, 2014; Uysal, vd., 2017; Doğanay, 2019). Şans oyunlarına katılım gösterme nedenlerinden birisi de stres ve sıkıntılardan kaçınmadır (Chantal vd., 1995, 760). Dinin sunduğu sosyal destek ve başa çıkma becerisi sayesinde bireyin stres ve sıkıntılardan kaçınmak için şans oyunlarına katılım gösterme olasılığı düşmektedir. Meseleyi biraz daha farklı yönlerden açıklayan Eitle (2011) şans oyunlarına katılım, kumar bağımlılığı ve dindarlık arasındaki negatif ilişkiyi, üç hipotezler çerçevesinde açıklamıştır:

1) Gerilim temelli açıklamalar (strain-based explanations): Bu hipoteze göre kişileri illegal, etik dışı ya da toplum tarafından gayri ahlaki kabul edilen eylemlere teşvik eden etmenlerin başında stres ve sorunlar gelmektedir. İnsanlar, sorun ve sıkıntılarıyla baş edebilme amacıyla bu eylemlere başvurur. Ancak dinler, mensuplarına alternatif başa çıkma mekanizmaları sunarak onları bu eylemlere yönelmekten korur. Örneğin Johnson ve arkadaşları (2001) tarafından yürütülen çalışmada sosyo-demografik değişkenler kontrol edildiğinde bile dindarlığın suç işleme davranışı (delinquent behaviour) üzerinde anlamlı düzeyde negatif bir etkisinin olduğu bulunmuştur. Dindarlık, şans oyunlarına katılım ve kumar bağımlılığı ilişkisi bu bağlamda ele alınabilir.

2) Sosyal kontrol temelli açıklamaları (social control explanations): Dinler, birey ve bireyin içinde yaşadığı toplum arasında kurduğu sosyal bağlar sayesinde kişileri kumar oynama davranışı gibi eylemlerden korur. Dini grup/gruplara bağlılık gösteren kişilerin dinin sağladığı sosyal kontrolü hissetme olasılığı da artacaktır. Çünkü bu kişiler, kumar oyunlarına yöneldikleri takdirde iç gruptan dışlanma durumu yaşayabilirler. Ayrıca dinler, inananlarda ahlaki ve uygun olan davranışların neler olduğuna veya olmadığına yönelik duyarlılığı artırır, dindarlığı teşvik ederek uygunsuz davranışların önüne geçmeye çalışır. Dindarlığın kumar bağımlılığına olan etkisi düşünüldüğünde, herhangi bir dini topluluk ve cemaat içerisinde sosyalleşen, arkadaşlar edinen kişilerin dinin şans ve kumar oyunları üzerindeki hükmünü hayatında hissetme ihtimali de artmış olur.

3) Ahlaki topluluklar hipotezi (moral communities hypothesis): Dini kurumların güçlü ve etkili olduğu topluluklarda yaşayan dindar bireyler, kendi inanç ve uygulamalarını paylaşan kitle ile birlikte olduğu için birbirlerinin davranışlarını etkileyecek ve bu şekilde ahlaki bir sistem/çevre oluşturacaklardır. Başka bir deyişle dinin etkisini hissetme, şans oyunlarına katılım ve kumar bağımlılığı ilişkisi, dinin bireyin yaşamındaki çok boyutlu işlevleri ile alakalı olabilir. Bu işlevler arasında dinin bireylere sosyal destek sunması, sorun ve sıkıntılar ile başa çıkmayı kolaylaştırması, ahlaki davranışları teşvik ederken gayri ahlaki davranışlar üzerinde sosyal kontrolü sağlaması yer alabilir.

Bahsedilen her üç hipotez; dinin etkisini hissetme düzeyi yüksek olanlar açısından geçerli kabul edilebilir. Söz konusu ilişki şu şekilde de değerlendirilebilir: Dinin etkisinin zayıflaması şans oyunlarına yönelimi artırırken şans oyunlarına yönelim de zamanla dinin etkisini hissetmeyi azaltabilir. Örneğin şans oyunu oynanan bir çevrede sosyalleşmeye başlayan bireyler, dini sosyal çevrelerinden uzaklaşabilir. Bu durum da kişilerin dini hassasiyet ya da dindarlık düzeyinin zaman içerisinde düşmesine yol açabilir. Çünkü istendik ve istenmedik davranışların gerek ilk oluşumunda gerekse devamlılık göstermesinde aracı faktör dini sosyal çevredir.

Araştırma bulgularına göre içsel dini yönelim arttıkça şans oyunlarına katılımın düştüğü, şans oyunlarına katılım gösteren ve göstermeyen bireyler arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı ancak kumar bağımlılığı geliştiren bireylerin geliştirmeyenlere kıyasla içsel dini yönelim düzeyinin daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Buna göre H_{4a} hipotezi desteklenirken H_{2a} hipotezi desteklenmemiştir. Araştırma sonuçları, içsel dini yönelimli bireylerin samimi olarak dine yönelmesi, dini amaç edinmesi ve dinin yasakladığı bir davranıştan uzak durma gayreti içinde olması ile ilişkilendirilebilir. Yine içsel dini yönelimli bireylerin, dışsal dini yönelimli bireylere kıyasla hayat memnuniyeti ve mutluluk düzeyinin daha yüksek olduğu düşünülmektedir (Anand vd., 2025). Mutluluk düzeyi yüksek olan içsel dini yönelimli bireyler, yaşamından memnun olduğu için şans oyunlarına katılarak yaşam biçimini değiştirmeye ihtiyaç hissetmiyor, bu nedenle şans oyunlarına katılım düzeyinden düşük puanlar alıyor olabilir. Kumar bağımlılığı için de benzer nedenler geçerli olabilir. Bormann ve arkadaşları (2019) tarafından yürütülen araştırmada problemli kumar bağımlılığı olan yaşlı bireylerin problemli kumar bağımlılığı olmayan bireylere kıyasla içsel dini yönelim düzeyinin daha düşük olduğunun tespiti, yürütülen regresyon analizinde içsel dini yönelimin problemli kumar oynama davranışını negatif yönde yordadığı sonucunu desteklemektedir. Meseleye açıklık getirmeye çalışan Amlakian ve arkadaşlarına (2020) göre içsel dini yönelim psikolojik sağlamlık düzeyini artırarak bireyin bağımlılık geliştirme olasılığını düşürmektedir.

Dışsal dini yönelim arttıkça şans oyunlarına katılım düzeyinin arttığı, kumar bağımlılığı olanların olmayanlara, şans oyunlarına katılan bireylerin katılmayanlara göre dışsal dini yönelim düzeyinin daha yüksek olduğu saptanmıştır. Buna göre de H_{2b} ve H_{4b} hipotezlerinin desteklendiği görülmektedir. Araştırma bulguları, dışsal dini yönelimli bireylerin dini davranışlarının içsel motivasyonlardan ziyade “maddi kazanç elde etme” gibi dışsal faktörler tarafından güdülenmesi ile açıklanabilir. Bu noktada dışsal dini yönelimli bireylerin sosyal baskıdan çekinerek şans oyunlarına katılım olasılığının düşeceği söylenebilir. Fakat teknolojik imkanların iyice geliştiği günümüzde bireyler, şans oyunlarını anonim bir şekilde gizlice oynayabilmektedir. Yine özellikle büyük şehirlerde ganyan

bayilerin çok fazla ilçe ve mahallede açık olması da bireylerin şans oyunlarını sosyal çevresinden uzak yerlerde oynanabilmesini sağlayabilir. Bu gibi durumlardan ötürü sosyal çevre baskısı ortadan kalktığından dışsal dini yönelimli bireyler, şans oyunlarına rahatça yönelebilir. Kurtulan ve Kararımak (2016) tarafından yürütülen araştırmada dışsal dini yönelim düzeyindeki artışın manevi/tinsellik eğilimi ile negatif yönde ilişkili olduğu sonucuna ulaşılması meseleye kısmen açıklık getirebilir. Dışsal dini yönelimli bireylerin dini davranışlarında olduğu gibi günlük yaşamında da maddi kazanç ve ödüller önemli olduğundan bu bireyler, şans oyunlarına katılım göstererek para kazanmayı ve yine şans oyunlarından elde edebileceği eğlenme, heyecanlanma, kaçınma, sosyalleşme gibi kazançlara ulaşmayı daha çok hedefliyor olabilir.

Çalışmada arayışsal dini yönelim ile şans oyunlarına katılım düzeyi arasında anlamlı bir ilişkinin bulunmadığı, kumar bağımlılığı geliştiren ve geliştirmeyen bireyler ile şans oyunlarına katılan ve katılmayan bireyler arasında arayışsal yönelim açısından bir farklılığın görülmediği saptanmıştır. H_{2d} ve H_{4d} hipotezleri doğrulanmamıştır. Elde edilen araştırma sonuçları, arayışsal dini yönelime sahip bireylerin şans oyunlarına yönelik tutumunun kesin ve net olmaması ile ilişkili olabilir. Bu bakımdan kimi arayışsal yönelimli birey, şans oyunlarına katılım gösterirken kimi de göstermiyor olabilir. Arayışsal dini yönelimli bireylerin şans oyunlarına katılım davranışının birbirleri ile tutarsız olması arayışsal yönelimin şans oyunlarına katılım ve kumar oynamadan kaynaklı sorun yaşama düzeyini yordamama nedenlerinden birisi olarak zikredilebilir. Yine arayışsal dini yönelime sahip olan bireyler sürekli arayışta ve belirsizlik içinde olmaları durumundan kumar oyunları oynarak kaçınmayı tercih edebileceği gibi sonucu belirsiz olan kumar oyunlarına katılım göstererek yaşamlarında daha fazla belirsizliğe yer açmak istemiyor olabilir.

Katı kuralcı dini yönelim arttıkça şans oyunlarına katılım düzeyi artarken kumar bağımlılığı olanların olmayanlara, şans oyunlarına katılanların da katılmayanlara kıyasla katı kuralcı dini yönelim düzeyinin daha yüksek olduğu bulgulanmıştır. H_{2c} ve H_{4c} hipotezleri, bu bakımdan desteklenmemiştir. Oysaki dinin emir ve yasaklarının her koşulda kesin olduğunu ve sorgulanamayacağını düşünen katı kuralcı dini yönelimli bireylerin, dinin haram ve yasak kabul ettiği şans oyunlarına katılım düzeyinin düşük olacağı öngörülmüştür. Ancak elde edilen sonuçlar, tam tersi yöndedir. Katı kuralcı dini yönelime ilişkin sonuçlar -her ne kadar beklenenin aksi yönünde olsa da-kumar bağımlılığı gibi çok boyutlu bir olgunun yalnızca dini yönelimle ya da dini değişkenlerle açıklanamayacağını göstermektedir. Zira bağımlılığın ortaya çıkışında psikolojik, sosyal, ekonomik, eğitim seviyesi, kırsalda ya da kentte yaşama, şans oyunlarına erişim imkanı gibi daha pek çok faktör rol oynamaktadır (Peen vd., 2010; Fu vd., 2021; Martins vd., 2010). Özellikle bireyselleşmenin artması, kentleşme, ekonomik belirsizlikler ve topluma olan aidiyet ve güvenin azalması bireyleri bağımlılık riskine açık hale getirebilir (Lindström, 2004; Mason vd., 2018). Böylesi bir ortamda, eğer bireylerin dine yönelme motivasyonları da yeterince içselleştirilmemişse dinin bağımlılık ya da diğer psikolojik sorunlara karşı koruyucu etkisi zayıflayabilir (Pargament, 1997; Abu-Raiya - Pargament, 2011). Bu durumda kişiler, dini yönelim ve dindarlık düzeylerinden bağımsız olarak hem maddi gerekçelerle hem de sıkıntı ve streslerden kaçınma ya da sosyalleşme, eğlenme, heyecan duyma gibi sebeplerle şans oyunlarına yönelebilir (Mónico - Alferes, 2022).

Bazı araştırmalar dindar bireylerin, Tanrı'nın kendilerine yardım edeceğine dair bir inançla şans oyunlarına katılım gösterdiklerini ortaya koymaktadır. Ayrıca dindar bireylerin kader, talih ve şansa inançlarının daha yüksek olması da bu tür oyunlara yönelmeyi kolaylaştırabilmektedir (Kim vd., 2018). Bu tür inançların katı kuralcı dini yönelimli bireylerde de benzer biçimde etkili olabileceği söylenebilir. Bu noktada katı kuralcı dini yönelim, kadercilik tutumu ile şans oyunlarına katılım ve kumar bağımlılığı ilişkisini irdelemek işlevsel olabilir. Kadercilik tutumunda birey, yaşam olaylarının kendi eylemleri sonucunda değil Tanrı'nın iradesi, takdiri ilahi vb. dışsal faktörler tarafından belirlendiğini düşünebilir. Elbette kadercilik tutum, inanan her insanda aynı şekilde tezahüt etmez. Kimi bireyler, başlarına gelen olumlu ya da olumsuz hadiseleri doğrudan Tanrı'ya atfederken, kimileri bu süreçte hem kendi davranışlarının hem de Tanrı'nın iradesinin etkili olduğunu düşünebilir. Şans oyunlarında ise sonuç, kişinin eylemleriyle değil tamamen şans faktörüyle belirlenmektedir. Başka bir deyişle, bu tür oyunların sonucunda kişinin iradesi yok denecek kadar azdır. Tam da bu noktada şöyle bir çıkarım yapılabilir: Katı kuralcı dini yönelime sahip kişiler, bireysel yaşamlarında da katı kadercilik bir anlayışa eğilimli olabilir. Bu da onları, şans oyunlarına bağımlı olmaya açık hale gelebilir. Dahası, bu bireyler kendi çaba ve emeklerinin karşılığında değil, şans oyununun sonucunda Yaratıcı'nın kendilerine arzu ettikleri hayatı bahşedeceğine inanabilirler.

Bireylerin dini yönelimleri ve kadercilik tutumlarının yanında umut faktörüne de değinmek gerekir. Clark'e (2003) göre umut; gerçekçi (pozitif) ve yanlış/boş (false) olmak üzere iki kısımda incelenebilir. Pozitif umut, kişinin elde etmek istediği amaçlara ulaşma yolunda karşılaştığı zorlukları kabul etmesini ve bu yönde çaba göstermesini içeren uyum sağlayıcı bir durumdur. Yanlış/boş (false) umut ise kişinin içinde bulunduğu koşulların zorluklarını ve olumsuzluklarını görmezden gelerek inkâr etmesi, herhangi bir eyleme geçmeden ve sorumluluk almadan dışsal bir müdahale (şans, kader, Tanrı'nın yardımı) beklentisi içerisinde olmasıdır (akt. Ginakis-Ohtsuka, 2005). Bu kavramsallaştırmaya göre, yanlış/boş umut daha çok pasif beklenti ve gerçeklikten kopuk bir iyimserlik içerir. Sonuç olarak, katı kuralcı dini yönelimli olan bireylerde gözlenen katı kadercilik ve yanlış/boş umut eğilimleri, şans oyunlarına katılımı teşvik eden bilişsel bir zemin oluşturabilir. Bu bireyler, hem yaşamın kontrolünün kendi ellerinde olmadığını düşünebilir hem de Tanrı'nın iradesiyle bir gün yardım göreceklere inanarak kumar oynamayı meşrulaştırabilirler.

Bir çalışmada Protestan bireylerin kumar oyunlarına katılım düzeyinin Katoliklere kıyasla anlamlı olarak düşük çıkmasına karşın her iki mezhebin bireyleri arasında online/dijital şans oyunlarına katılımında anlamlı bir farklılığın oluşmadığı tespit edilmiştir. Araştırmacılar bu durumu, her iki mezhep mensubunun da dijital ortamda oynanan şans oyunlarını geleneksel kumar oyunları kategorisinde değerlendirmemeleri olasılığıyla açıklamaktadır (Beyerlein ve Sallaz, 2017). Benzer bir durum katı kuralcı dini yönelimli bireyler için de söz konusu olabilir. Katı kuralcı dini yönelimli bireyler için önemli olan bir davranışın "helal" ya da "haram" kategorisinde olmasıdır. Dijital ortamda oynanan şans oyunlarını "haram" olarak değerlendirmedikleri için şans oyunlarına daha fazla katılım gösteriyor olabilirler. Örneğin Milli Piyango bayisinden bilet alırken görülme ve kınanma duygusu yaşayan katı kuralcı bir dindar, dijital ortamda daha rahat davranabilmektedir. Bu hususta şu soruyu sormak anlamlı olabilir. Katı kuralcı dindarların dinin etkisini hissetmesi

normatif midir enformatif midir? Dinin etkisini normatif düzeyde hissedenden katı kuralcılarla enformatik düzeyde hissedenden katı kuralcılar arasında şans oyunlarına katılım davranışında farklılık oluşabilir. Her ne kadar bu çalışmada böyle bir ayırım yapılmasa da literatürdeki söz konusu ayırımı kullanmak konuyu izahta işlevsel olabilir. Zira normatif etki, daha ziyade aynı kimliği paylaşan bireylerin grup içinde dini kurallara sıkı sıkıya tabi olmasına gönderme yapar. Enformatik etki ise ister grup içinde olsun olsun ister olmasın dindar bireyin her ortamda dini kuralları öncelediği iddiasına dayanır (Yapıcı, 2006, 73). Esasen ortam ayırt etmeksizin inandıkları dini yaşamaya çalışanlar, dini etkiyi enformatik düzeyde hissettiği için bunları normatif katı kuralcı (fundamentalist) olarak değil enformatik katı kuralcı hatta takvalı şeklinde olarak değerlendirmek mümkündür. Bu arada şu hususu da belirtmek gerekir ki ilişkisel bir çalışma olan bu araştırmanın sonuçlarından hareketle neden sonuç ilişkisi kurmak olası değildir. Çünkü elde edilen bulgular; katı kuralcı dini yönelime sahip tüm bireylerin kumar bağımlılığı ve şans oyunlarına katılım davranışı gösterdiği şeklinde yorumlanamaz. Deneyisel desenle planlanmayan çalışmalardan elde edilen istatistiksel bulgular, ilişki ve fark bildirir. Dolayısıyla “Katı kuralcı dindarlar, kumar bağımlılığı ve şans oyunlarına katılım davranışı göstermektedirler.” yerine “.....kumar bağımlılığı ve şans oyunlarına katılım davranışı gösterme eğilimindedir.” demek gerekir.

Bu çalışmadan elde edilen bulgulara getirilebilecek bir diğer yorum ise şudur: Katı kuralcı dini yönelim ölçeği -uyarlama olduğu için- Müslüman Türk kültüründeki katı kuralcı dini yönelimi yeterince yansıtmamış olabilir. Bu nedenle geliştirilen ölçeğin tekrardan gözden geçirilmesi gerekebilir. Bu noktada katı kuralcı dini yönelim ile kumar davranışı arasında ortaya çıkan bu beklenmedik sonucun netlik kazanması için daha fazla araştırmaya ihtiyacın olduğu görülmektedir.

Araştırmada şu bulgular da dikkat çekmektedir: Şans oyunlarına katılım düzeyinde dinin etkisini hissetmenin koruyucu (negatif) rolü içsel dini yönelime kıyasla çok daha fazla iken şans oyunlarına katılımdan kaynaklı problem yaşama durumunda her iki değişkenin koruyucu etkisi düzeyleri benzer düzeydedir. Yine, şans oyunlarına katılım düzeyinde, dışsal dini yönelimin risk (pozitif) rolü katı kuralcı dini yönelime kıyasla oldukça yüksek iken şans oyunlarına katılımdan kaynaklı problem yaşamada her iki değişkenin etki boyutu açısından büyük bir farklılığın olmadığı görülmektedir.

Sonuç

Yürütülen araştırma kapsamında dinin etkisini hissetme ve içsel dini yönelim düzeyinin kumar bağımlılığı ve şans oyunlarına katılıma karşı koruyucu bir işlev gösterirken katı kuralcı ve dışsal dini yönelim düzeyinin kumar bağımlılığı ve şans oyunlarına katılımına karşı bir risk faktörü oluşturduğu görülmektedir. Arayışsal dini yönelim düzeyinin ise ne koruyucu ne de risk faktörü oluşturduğu bulgulanmıştır. Bu durum göz önünde bulundurulduğunda “dindarlık şans oyunlarına katılım ve kumar bağımlılığına karşı koruyucu mu yoksa bir risk faktörü müdür?” sorusunun tek bir cevabının olmadığı görülmektedir. Konunun daha net anlaşılabilmesi için gelecekte yürütülecek araştırmalarda dini değişkenler (dinin etkisini hissetme, içsel, dışsal, arayışsal ve katı kuralcı dini yönelim) ile şans oyunlarına katılım ve kumar bağımlılığı ilişkisine aracılık edebilecek değişkenlerin

(kişilik özelliği, ebeveyn tutumları, bağlanma stilleri, kimlik statüleri, hatalı bilişsel işleme süreçleri vb.) analiz edilmesi gerekmektedir.

İlerleyen çalışmalarda ele alınabilecek bir diğer husus, katı kuralcı dini yönelime dair elde edilen araştırma sonuçlarıdır. Yürütülecek araştırmalarda katı kuralcı dini yönelim ve şans oyunlarına katılım ile kumar bağımlılığı ilişkisinde kaderci tutumun aracı rolüne yönelik çalışmalar yapılabilir. Katılımcıların, şans oyunlarına katılım motivasyonları arasında yaratıcının yardım edeceğine ilişkin umudun rolünün olup olmadığı nitel çalışmalar ile açıklığa kavuşturulabilir. Yanlış/Boş (False) umut kavramının bireylerin dini inanışları çerçevesinde nasıl geliştiği ve bireylerin davranışlarını nasıl etkilediği üzerine çalışmalar yapılabilir. Yine katı kuralcı dini yönelim ve şans oyunlarına katılım ve kumar bağımlılığı ilişkisine dair daha isabetli çıkarımlarda bulunabilmek için Yeniden Yapılandırılmış Müslüman Dini Yönelim Ölçeğindeki katı kuralcı dini yönelim sorularının tekrardan gözden geçirilmesi, katı kuralcı dini yönelimin ülkemiz kültüründeki karşılığını iyice kavranması gerekmektedir. Bu nedenle ileride toplum yapımızdaki katı kuralcı dini yönelimi anlayabilme amacıyla fenomenolojik analizler yapılabilir.

Şans oyunlarına katılım ve kumar bağımlılığına göre dindarlık düzeyinin nasıl değiştiği boylamsal çalışmalar ile araştırılabilir. Dindarlık biçimlerinde ve dini yaşantıda gerek gelişimsel faktörler gerek zamanın ruhundan kaynaklanan değişimler boylamsal çalışmalarla daha isabetli bir şekilde tespit ve tahlil edilebilir. Bu nedenle hem kumar bağımlılığı ve şans oyunlarına katılım ile dindarlığın farklı görüntüleri hem de genel anlamda bireysel dini yaşayışta gözlenen değişimler; boylamsal hatta sırasal desenli çalışmalarla araştırılmalıdır.

Kaynakça | References

- Abu-Raiya, Hisham - Pargament, Kenneth I. "Empirically Based Psychology of Islam: Summary and Critique of the Literature". *Mental Health, Religion and Culture* 14/2 (February 2011), 93-115. <https://doi.org/10.1080/13674670903426482>
- Amlakian, Parvaneh vd. "The Mediating Role of Psychological Hardiness in the Relationship between Spiritual Well-Being and Religious Commitment with the Vitality in People with Substance Abuse Disorder". *Journal of Fundamentals of Mental Health* 22/1 (January-February 2020), 17-25. <https://doi.org/10.22038/jfmh.2019.14527>
- Arli, Denni vd. "The Gods Can Help: Exploring the Effect of Religiosity on Youth Risk-Taking Behavior in Indonesia". *International Journal of Nonprofit and Voluntary Sector Marketing* 21/4 (November 2016), 253-268. <https://doi.org/10.1002/nvsm.1558>
- Auriol, Emmanuelle vd. "Betting on the Lord: Lotteries and Religiosity in Haiti". *World Development* 144 (August 2021). <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2021.105441>
- Author, U S - Hoffmann, John P. "Religion and Problem Gambling in the U.S". *Review of Religious Research* (June 2000), 488-509. <https://about.jstor.org/terms>
- Ayten, Ali - Sağır, Zeynep. "Dindarlık, Dinî Başa Çıkma ve Depresyon İlişkisi: Suriyeli Sığınmacılar Üzerine Bir Araştırma". *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 47 (Aralık 2014), 5-18. <https://doi.org/10.15371/Muifd.2014478290>
- Ayten, Ali vd. "Dinî Başa Çıkma, Şükür ve Hayat Memnuniyeti İlişkisi: Hastalar, Hasta Yakınları ve Hastane Çalışanları Üzerine Bir Araştırma". *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 12/2 (Nisan 2012), 45-79.
- Batson, C Daniel - Schoenrade, Patricia A. "Measuring Religion as Quest: 1) Validity Concerns". *Journal for The Scientific Study of Religion* (December 1991), 416-429. <https://www.jstor.org/stable/1387277>
- Beyerlein, Kraig - Sallaz, Jeffrey J. "Faith's Wager: How Religion Deters Gambling". *Social Science Research* 62 (February 2017), 204-218. <https://doi.org/10.1016/j.ssresearch.2016.07.007>
- Bormann, Nicholas L. vd. "Religiosity and Chance Beliefs in Persons with DSM-IV Pathological Gambling Enrolled in a Longitudinal Follow-Up Study". *Journal of Gambling Studies* 35/3 (September 2019), 849-860. <https://doi.org/10.1007/s10899-019-09857-w>
- Braun, Birgit vd. "Gaming and Religion: The Impact of Spirituality and Denomination". *Journal of Religion and Health* 55/4 (August 2016), 1464-1471. <https://doi.org/10.1007/s10943-015-0152-0>
- Calado, Filipa vd. "How Does Religiosity Influence Gambling? A Cross-Cultural Study Between Portuguese and English Youth". *Journal of Gambling Studies* 40/2 (June 2024), 1005-1019. <https://doi.org/10.1007/s10899-023-10269-0>
- Casey, David M. vd. "The Role of Family, Religiosity, and Behavior in Adolescent Gambling". *Journal of Adolescence* 34/5 (October 2011), 841-851. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2011.02.002>
- Chantal, Yves vd. "Motivation and Gambling Involvement". *Journal of Social Psychology* 135/6 (February 1995), 755-763. <https://doi.org/10.1080/00224545.1995.9713978>

- Clarke, David. "Faith and hope". *Australasian Psychiatry* 11/2 (2003), 164-168.
<https://doi.org/10.1046/j.1039-8562.2003.00550>
- Doğanay, Süleyman. *Acı ve Tahammül*. Ankara: Maarif Mektepleri, 2019.
- Dowling, N. A. vd. "Early Risk and Protective Factors for Problem Gambling: A Systematic Review and Meta-Analysis of Longitudinal Studies". *Clinical Psychology Review* (February 2017). <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2016.10.008>
- Eitle, David. "Religion and Gambling Among Young Adults in the United States: Moral Communities and the Deterrence Hypothesis". *Journal for the Scientific Study of Religion* (March 2011), 61-81. <https://doi.org/10.1111/j.1468-5906.2010.01552.x>
- Ellison, Christopher G - George, Linda K. "Religious Involvement, Social Ties, and Social Support in a Southeastern Community". *Journal for the Scientific Study of Religion* (March 1994), 46-61.
- Ellison, Christopher G. - Mcfarland, Michael J. "Religion and Gambling Among U.S. Adults: Exploring the Role of Traditions, Beliefs, Practices, and Networks". *Journal for the Scientific Study of Religion* 50/1 (March 2011), 82-102. <https://doi.org/10.1111/j.1468-5906.2010.01553.x>
- Ercan, Nilüfer. *The Predictors Of Attitudes Toward Physical Wife Abuse: Ambivalent Sexism, System Justification And Religious Orientation*. Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2009.
- Fu, Hin Ngai vd. "Relationships between Socio-Economic Status and Lottery Gambling across Lottery Types: Neighborhood-Level Evidence from a Large City". *Addiction* 116/5 (May 2021), 1256-1261. <https://doi.org/10.1111/add.15252>.
- Ghandour, Lilian A. - Sayed, Donna S. El. "Gambling Behaviors among University Youth: Does One's Religious Affiliation and Level of Religiosity Play a Role?". *Psychology of Addictive Behaviors* 27/1 (March 2013), 279-286. <https://doi.org/10.1037/a0030172>
- Ginakis, Spiro-Ohtsuka, Keis." Problem Gambling: An Exploration of the Role of Global Personal Hopefulness, Short-Term Gambling Hope, and Illusion of Control Beliefs". *Gambling Research: Journal of the National Association for Gambling Studies (Australia)* 17/2 (2005), 7-16.
- Gürsu, Orhan-Burak Salih Selçuk. "Türkiye'de Yapılan Dindarlık-Bağımlılık Çalışmalarının Yöntemsel Analizi / A Methodological Analysis of Religious-Addiction Studies Conducted in Turkey". *Turkish Academic Research Review - Türk Akademik Araştırmalar Dergisi* 6/3 (2021), 845-861. <https://doi.org/10.30622/tarr.930109>
- Halıcı Kurtulan, Merve - Kararımak, Özlem. "Examination of the Relationship among Death Anxiety, Spirituality, Religious Orientation and Existential Anxiety". *Spiritual Psychology and Counseling* 1/2 (October 2016), 176-187.
<https://doi.org/10.12738/spc.2016.2.0007>
- Hills, Peter vd. "Primary Personality Trait Correlates of Religious Practice and Orientation". *Personality and Individual Differences* 36/1 (January 2004), 61-73.
[https://doi.org/10.1016/S0191-8869\(03\)00051-5](https://doi.org/10.1016/S0191-8869(03)00051-5)
- Holdcroft, Barbara. "Review of Research What is Religiosity?". *Catholic Education: A Journal of Inquiry and Practice* 10/1 (September 2006), 89-103.
<https://ejournals.bc.edu/index.php/cej/article/view/733>

- Hong, Song Iee vd. "An Empirical Typology of Lifetime and Current Gambling Behaviors: Association with Health Status of Older Adults". *Aging and Mental Health* 13/2 (March 2009), 265–273. <https://doi.org/10.1080/13607860802459849>
- Hraba, Joseph - Lee, Gang. "Problem Gambling and Policy Advice: The Mutability and Relative Effects of Structural, Associational and Attitudinal Variables". *Journal of Gambling Studies* 11/2 (1995), 105–121. <https://doi.org/10.1007/Bf02107110>.
- Johnson, Byron R. vd. "Does Adolescent Religious Commitment Matter? A Reexamination of the Effects of Religiosity on Delinquency". *Journal of Research in Crime and Delinquency* 38/1 (February 2001), 22–44. <https://doi.org/10.1177/0022427801038001002>
- Kahoe, Richard D. "The Development of Intrinsic and Extrinsic Religious Orientations". *Journal for the Scientific Study of Religion* 24/4 (December 1985), 408–412. <https://doi.org/10.2307/1385993>
- Kim, Hyoun S. vd. "Placing Your Faith on the Betting Floor: Religiosity Predicts Disordered Gambling via Gambling Fallacies". *Journal of Behavioral Addictions* 7/2 (March 2018), 401–409. <https://doi.org/10.1556/2006.7.2018.23>
- Krok, Dariusz. "Value Systems and Religiosity as Predictors of Nonreligious and Religious Coping with Stress in Early Adulthood". *Archives of Psychiatry and Psychotherapy* 17/3 (September 2015), 21–31. <https://doi.org/10.12740/APP/59050>
- Lam, Desmond. "The Influence of Religiosity on Gambling Participation". *Journal of Gambling Studies* 22/3 (February 2006), 305–320. <https://doi.org/10.1007/s10899-006-9018-4>
- Lee, Heung Pyo vd. "The Five-Factor Gambling Motivation Model". *Psychiatry Research* 150/1 (February 2007), 21–32. <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2006.04.005>
- Lindström, Martin. "Social Capital, the Miniaturisation of Community and Self-Reported Global and Psychological Health". *Social Science and Medicine* 59/3 (August 2004), 595–607. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2003.11.006>
- Malkiel, Burton G. *A Random Walk Down Wall Street: The Time-Tested Strategy for Successful Investing*. New York: W. W. Norton & Company, 2007.
- Martins, Silvia vd. "Sociodemographic and Substance Use Correlates of Gambling Behavior in the Canadian General Population". *Journal of Addictive Diseases* 29/3 (July 2010), 338–351. <https://doi.org/10.1080/10550887.2010.489447>
- Mason, Karen vd. "Suicidal Ideation and Sense of Community in Faith Communities". *Religions* 9/2 (February 2018). <https://doi.org/10.3390/rel9020040>
- Mónico, Lisete S. - Alferes, Valentim R. "The Effect of Religious Beliefs and Attitudes in Intrinsic and Extrinsic Optimism and Pessimism in Players of Games of Chance". *Religions* 13/2 (February 2022). <https://doi.org/10.3390/rel13020097>
- Mutti-Packer, Seema vd. "The Protective Role of Religiosity against Problem Gambling: Findings from a Five-Year Prospective Study". *BMC Psychiatry* 17/1 (November 2017). <https://doi.org/10.1186/s12888-017-1518-5>
- Noack, Peter vd. "Physical Self-Perceptions and Self-Esteem in Adolescents Participating in Organized Sports and Religious Groups". *European Journal of Developmental Psychology* 10/6 (November 2013), 663–675. <https://doi.org/10.1080/17405629.2013.777663>
- Pargament, K. I. *The psychology of religion and coping: Theory, research, practice*. New York: Guilford Press, 1997.

- Peen, Jaap vd. "The Current Status of Urban-Rural Differences in Psychiatric Disorders". *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 121 (February 2010), 84-93.
<https://doi.org/10.1111/j.1600-0447.2009.01438.x>
- Peker, Hüseyin. "Kur'an'a Göre Dindarlığın Boyutları". *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (ÇÜİFD)* 12/2 (Haziran 2012), 41-49.
- Statman, Meir. "Lottery Players/Stock Traders." *Financial Analysts Journal CFA Institute* 58/1 (January 2002), 14-21. <https://doi.org/10.2469/faj.v58.n1.2506>
- Uysal, Veysel, vd. "Dinî Başa Çıkma ile Umut, Hayat Memnuniyeti ve Psikolojik Sağlamlık Arasındaki Etkileşim Üzerine Bir Araştırma". *Marmara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi* 52 (2017), 139-160. <https://doi.org/10.15370/maruifd.333535>
- Weatherly, Jeffrey N vd. "Investigating the Relationship Between Escape and Gambling Behavior". *Analysis of Gambling Behavior* 4/2 (2010), 79-87
- Welte, John W. vd. "Predictors of Problem Gambling in the U.S". *Journal of Gambling Studies* 33/2 (June 2017), 327-342. <https://doi.org/10.1007/s10899-016-9639-1>
- Williams, Brenton M. Vd. "Protective Action and Risky Beliefs: The Relationship Between Religion and Gambling Fallacies". *Journal of Gambling Studies* 38/1 (March 2022), 253-263. <https://doi.org/10.1007/s10899-021-10028-z>
- Yapıcı, Asım - Zengin, Zeki Salih. "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Dinin Etkisini Hissetme Düzeyleriyle Psiko-Sosyal Uyumları Arasındaki İlişki". *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (ÇÜİFD)* 3/2 (Aralık 2003), 65-127.
- Yapıcı, Asım. "Dinî Yaşayışın Farklı Görüntüleri ve Dogmatik Dindarlık". *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2/2 (2002), 75-117.
- Yapıcı, Asım. "Yeni Bir Dindarlık Ölçeği Ve Üniversiteli Gençlerin Dinin Etkisini Hissetme Düzeyi: Çukurova Üniversitesi Örneği". *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (ÇÜİFD)* 6/1 (Mart 2006), 67-116.
- Yapıcı, Asım. *Ruh sağlığı ve Din: Psikososyal Uyum ve Dindarlık*. Adana: Karahan Yayınları, 2007.